

Pojem a „teorie“ - I. (jako pojmová stavba)

Mezi pojmem jakožto „vnitřním“ programem, jímž se řídí (má řídit) určitý akt myšlení, a eventuelní „reálnou věcí“ (reálným předmětem), který je za pomoci tohoto pojmu míněn, je ještě určitá přechodná zóna, která byla od počátků ve starém Řecku, ale pak ještě po dlouhé věky nesprávně a zejména nedostatečně chápána a interpretována. Tato nedostatečnost a nesprávnost se zejména ukázala v dlouhých středověkých sporech o tzv. univerzálie; tyto spory nebyly nikdy dovedeny do úspěšného konce, ale měly vážné následky pro celé novověké myšlení. Jedním z těchto důsledků bylo utvoření dvou základních linií evropského myšlení, označovaných obvykle (a ovšem nepřesně) jako tradice kontinentální a tradice anglosaská; někdy se také mluví o tradici racionalistické a empiristické. Ani v jedné z těchto tradic se nepodařilo náležitě vyřešit problém povahy pojmu a pojmovosti, ale v průběhu diskusí a polemik se stávala stále zřetelnějším způsobem zjevnou jeho naléhavost. Empiristická tradice chtěla pojmy odvozovat ze smyslových vjemů (dojmů, impresí, počitků apod.), zatímco racionalistická tradice trvala na tom, že zdroj pojmu je nutno hledat jinde (totiž v rozumu samém). Dnes už tyto spory nejsou považovány za zvláště naléhavé a aktuální, ale problém zůstává nadále nevyřešen. Kantův apriorismus v původním absolutním smyslu už snad nikdo nedrží, ale samo „apriori“ je fakticky uznáváno v relativní, tj. převážně historické podobě (apriori je historizováno, ale tato „historie“ vzniku či původu pojmu není nijak specificky vázána na „smyslová data“, přestože jistá vzdálenější spjatost není popírána). Od dob Brentanových a především od vydání Husserlových *Logische Untersuchungen* se však stalo nezbytným nějak počítat s tzv. intencionálními objekty (či předměty), a nějak interpretovat jejich povahu ve vztahu jednak k „reálným věcem“, jednak k pojmu. Hlavními dvěma důvody pro nutnost náležité interpretace jsou na jedné straně nemožnost ztotožnění pojmu s příslušným intencionálním předmětem (objektem), na druhé straně pak nemožnost nejen ztotožnění intencionálního předmětu s pojmem, ale také nemožnost prokázání jakékoli podobnosti mezi pojmem a intencionálním (nebo reálným) předmětem. (Pojem trojúhelníku nemá žádnou plochu, nemá tři vrcholy ani úhly atd., zatímco příslušný intencionální předmět je má. Zároveň však tomuto intencionálnímu předmětu nic v našem vesmíru neodpovídá, geometrické obrazce se nikde jako reálné předměty nevyskytují.) Dalším velkým problémem je ovšem i to, že ...

(Písek, 080516-2.)